

Aktüel Kültür Dergisi / Ağustos 2026 / Sayı 198 / Fiyatı 110 TL

İNSAN VE HAYAT

GENÇ HAYAT

- İLİMDE GURBET
- HAYIR DİYEBİLME SANATI
- EŞEKTEN DE ALINACAK
DERS VARDIR: HARNÂME

DÜNYADA ORTAOKUL DÜZEYİNDE YATILI EĞİTİM

süzgeç
ERGENLİĞİN TAHLİLİ

DÜNYADA ORTAOKUL YATILI

BİRÇOK ÜLKE, KENDİ SOSYO-
EKONOMİK DİNAMİKLERİ VE EĞİTİM
FELSEFELERİ DOĞRULTUSUNDA
ÇEŞİTLİ YATILI OKUL MODELLERİ
GELİŞTİRMİŞTİR. BU ÇEŞİTLİLİK İÇERİSİNDE, BELİRLİ
STANDARTLARIN OLUŞTURULMASI İHTİYACI DA
GİDEREK ÖNEM KAZANMIŞTIR.

PROF. DR. ŞAHİN ORUÇ

Y

atılı eğitim, modern eğitim sistemlerinde öğrencilerin konaklama, beslenme ve sosyal ihtiyaçlarının kurumsal bir yapı tarafından üstlenildiği; akademik gelişimin ötesinde refah ve güvenliği merkeze alan bütüncül bir eğitim ortamı olarak tanımlanmaktadır. Bu model, yalnızca akademik başarıyı hedefleyen bir sistem olmanın ötesinde, öğrencilerin sosyal, duygusal ve davranışsal gelişimlerini de kapsayan çok boyutlu bir yapı sunmaktadır. Öğrencilerin hayatlarının büyük bir bölümünü yatılı ortamında geçirdikleri bu sistem, onların hem bireysel gelişimlerini hem de eğitim ortamıyla kurdukları bağı derinleştiren kurumsal bir çerçeve oluşturmaktadır.

Bu yönüyle yatılı eğitim, eğitim-öğretim faaliyetleri ile gündelik hayat pratiklerini aynı yapı içerisinde birleştiren pedagojik ve idari bir sistem sunmaktadır. Özellikle ortaokul dönemi (10-14 yaş aralığı), bireyin erken ergenlik sürecine denk gelmesi nedeniyle bilişsel, duygusal ve psiko-sosyal gelişimin hız kazandığı kritik bir evre olup, yatılı eğitimin etkilerinin en yoğun biçimde gözlemlendiği dönemlerden biridir (Chen, 2025; White, 2025). Bu süreçte öğrencilerin kimlik gelişimi, sosyal becerileri ve aidiyet duyguları, önemli ölçüde şekillenmektedir. Yatılı okul deneyimi, bireyin hayat becerilerinin gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır (Eccles & Roeser, 2011).

Tarihsel olarak İslam toplumlarının dışında yatılı sistemin kökenleri antik Hindistan'daki "Gurukul" sistemine ve Orta Çağ Avrupa'sındaki manastır okullarına da dayandırılır. Modern formunu ise 19. yüzyıl Viktorya dönemi İngiltere'sinde kazandığı ifade edilir (Cookson & Persell, 1985). Geleneksel olarak elit sınıfın karakter inşası ve disiplin eğitimi amacıyla tercih edilen bu yapı, günümüzde dönüşerek fırsat eşitliği sağlama, sosyo-ekonomik dezavantajları azaltma ve özel yetenekleri geliştirme gibi

DÜZEYİNDE EĞİTİM

BİR EĞİTİM MODELİNİN

YATILI OKUL KAVRAMI, MODERN DÜNYANIN EN PRESTİJLİ EĞİTİM MODELLERİNDEN BİRİ HÂLİNE GELİYOR. AİLELER SADECE DERS BAŞARISI DEĞİL, GÜÇLÜ BİR KARAKTER, ZAMAN YÖNETİMİ VE ÖZGÜVEN SAHİBİ ÇOCUKLAR YETİŞTİRMEYİ HEDEFLİYOR. TÜZDER (TÜM ÜSTÜN ZEKAİLİLER DERNEĞİ) EĞİTİM KOORDİNATÖRÜ TUNAHAN COŞKUN İLE GERÇEKLEŞTİRDİĞİMİZ RÖPORTAJDA, YATILI EĞİTİMİN SUNDUĞU AKADEMİK VE SOSYAL İKLİMİ, SAĞLADIĞI AVANTAJLARI VE AİLELERİN ZİHNİNDEKİ SORULARIN, NASIL DOĞRU ŞEKİLDE ELE ALINABİLECEĞİNİ ÇALIŞTIK. EĞİTİME VE GELECEĞE DAİR UFUK AÇICI BİR SÖYLEŞİ OLDU.

RÖPORTAJ: HACI BAYRAM
NEBİ OĞLU

Y

atılı eğitim denince sizce toplumun aklına ilk olarak ne geliyor?

Türkiye’de yatılı eğitim denince toplumun zihninde hâlâ iki güçlü çağrışım var: “mecburiyet” ve “aileden uzak kalma”. Özellikle geçmişte yatılılık daha çok coğrafi imkânsızlıklar, kırsal bölgelerde okula erişim ya da ekonomik nedenlerle ilişkilendirildiği için bu algı tamamen temelsiz değil. Fakat bugün yatılı eğitim sadece bir zorunluluk modeli olarak ele alınamaz.

Yatılı sistemler artık öğrencinin yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan kurumlar değil; akademik gelişimi, sosyal becerileri, karakter inşasını, zaman yönetimini, hayat pratikleri ve terbiyesiyle birlikte ele alan bütüncül eğitim ortamlarıdır. Bu nedenle eski algı kısmen tarihsel bir gerçekliğe dayanıyor olsa da bugünün yatılı eğitim anlayışını açıklamakta yetersiz kalıyor. Çünkü bu beceriler yirmi birinci yüzyıl gereksinimleri ile doğrudan ilgili.

Yatılı eğitim neden son yıllarda yeniden “prestijli eğitim modeli” olarak konuşulmaya başlandı?

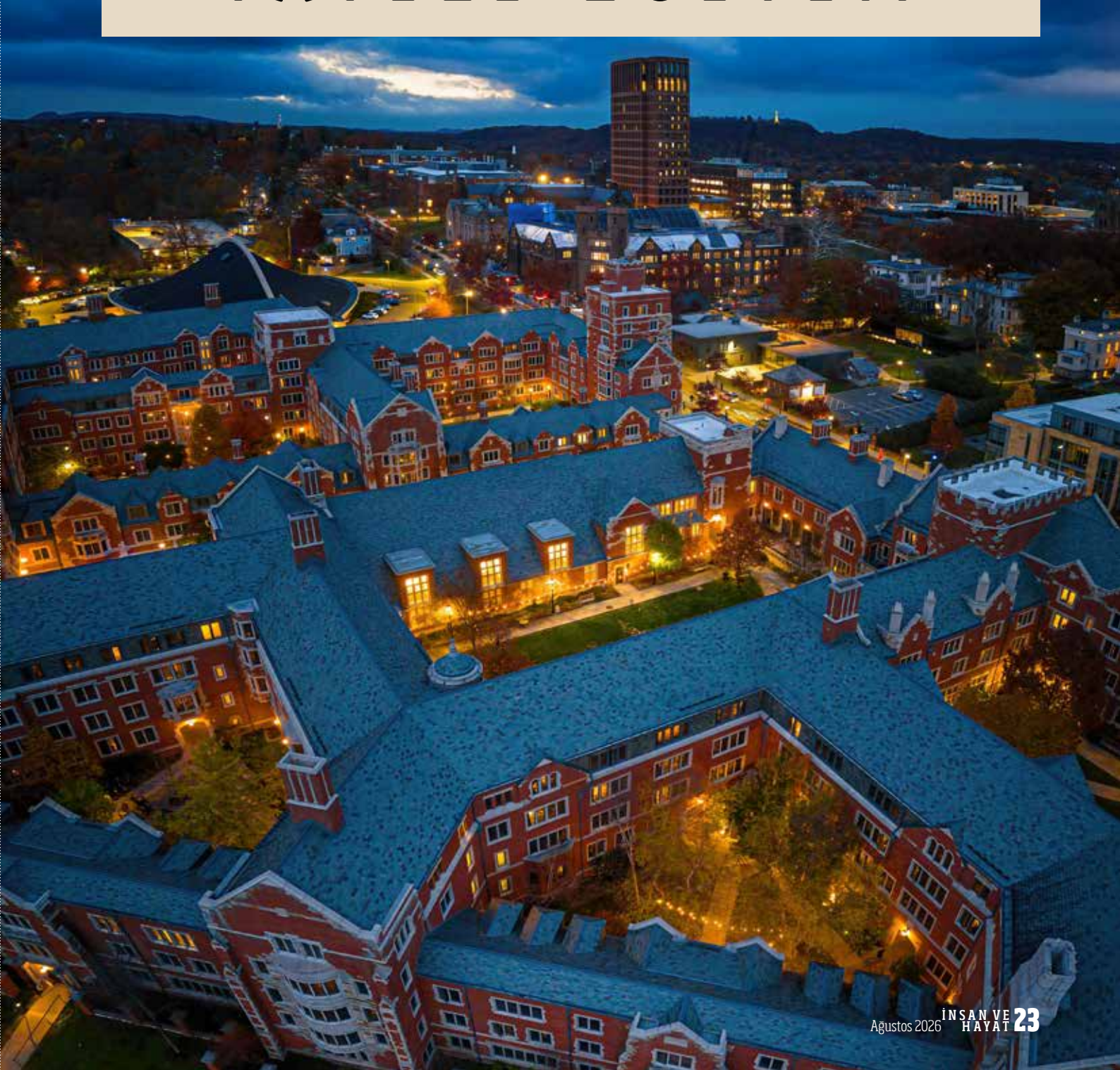
Bunun birkaç nedeni var. Birincisi, aileler artık eğitimi sadece ders başarısı üzerinden değil, çocuğun hayatı yaşama terbiyesi üzerinden de değerlendiriyor. Disiplin, sorumluluk, öz beceri, sosyal uyum, yabancı dil ve liderlik becerileri, ahlaki değerler, giderek daha önemli hâle geldi.

İkincisi, günümüz dünyasında çocukların dikkatini dağıtan çok fazla unsur var. Ekran kullanımı, sosyal medya, plansız zaman yönetimi ve akademik motivasyon kaybı, ailelerin en çok zorlandığı konular arasında. OECD’nin PISA 2022 bulgularına göre OECD ülkelerinde öğrencilerin yaklaşık

DÖNÜŞÜMÜ

"YATILI EĞİTİM"

1933 yılında inşa edilen Yale yatılı okul binası

İLİMDE GURBET

ZEYNEP SURAHİ

Küçük bir kasabada büyümüştüm. Meraklı bir çocuk olduğumdan, babamın kütüphanesindeki kitaplardan anlayabildiklerimi, küçük yaşta okumuştum. Ancak öğrenmeye olan merakım her geçen gün artıyordu. İlkokul bittiğinde babam, annemle konuşmuş ve İstanbul'daki yatılı bir müessesede eğitimime devam etmem gerektiğine

karar vermişlerdi. Daha önce evden hiç ayrılmadığım için bu işi başarabilecek miydim, bilmiyordum. Babam, endişemi fark edip beni karşısına aldı ve anlatmaya başladı:

“Evladım! Gurbet, başka bir tabirle ‘Hicret’, dinimizde bir devrin başlangıcı kabul edilmiş, insanı kemale erdiren muazzam bir harekettir. Dünyada takvimler bir zaferle yahut mevsim dönümleriyle başlamış,

bizde ise hicretle... Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.), dinimizin yayılması ve ilerlemesi için, doğup büyüdüğü yerden ayrılmak mecburiyetinde kalmıştı. Giderken yanında dünyalık hiçbir şeyi yoktu. Mekke-i Mükerrreme’de doğan İslam güneşi, Medine-i Münevvere’de aydınlığını artırdı. İslam’ın ahkâmının ve ilimlerinin öğretilmesi üzere Mescid-i Nebvî’de, bizzat Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.) eliyle Ashâb-ı Suffe tesis edildi. Sonraki devirlerde Allah dostları ve padişahlar, senin yaşlarındayken iyi bir ilim tahsili için başka şehirlere gitmişlerdi. Büyük insan olmak ve önemli işler başarmak, fedakârlık gerektirir. Şimdi sen de ilim öğrenecek yaştasın.”

Babamın bu sözleri, bana güç verdi ve böylece okumaya karar verdim. Gurbet yoluna koyuldum. İlk defa bir ranzada uyuyacak olmak, bana çok heyecanlı gelmişti. Özellikle ranzamın cam kenarında olması en büyük sevinç kaynağımdı. Sabah saatlerinde bulutları, akşamları

ise yıldızları ve şehrin ışıklarını izlerken, “Acaba ailem şimdi ne yapıyor?” diye düşündüğüm oluyordu. Yine de benimle aynı yaşta arkadaşlarımın varlığı, ortama kolayca alışmamı sağladı.

Ancak yatılı eğitime başladığım o sene, bahar mevsiminde, bir izin dönüşü, ailece yapacağımız piknik gününe denk gelmişti. Çimenlerin kokusu, kardeşlerimle kurduğumuz salıncağın neşesi, annemin yaptığı mis gibi çörekler ve ailemin muhabbeti... Her çocuğu mutlu edecek bir andı. O gün o eğlenceli pikniği ve ailemi bırakıp gitmeyi istemedim. Gözlerim dolmuştu. Tam o sırada, çocuk omzuma dokunan o şefkatli elin sıcaklığını hâlâ hissederim. Allah rahmet eylesin, bir aile büyüğümüz yanıma oturdu. Gözlerimdeki yaşlara bakarak ömrümün pusulası olan o unutulmaz sözleri fısıldadı:

"Şimdi gidiyorsun ve kendin için büyük bir adım atıyorsun. Burada olman bizi elbette mutlu ediyor fakat senin gidip derslerinin başında sağlam bir gelecek inşa etmen, bizi daha mutlu eder. İlmin başı soğandan acı, sonu baldan tatlıdır. İleride çok daha güzel pikniklerin, çok daha aydınlık günlerin olacak. Unutma, ilim öğrenmek, insanın kıymetini artırır. Ve evladım, ilimde gurbet de lazımdır, gayret de..."

O gün, yaşlı gözlerle Çanakkale'den bindiğim otobüste arabanın camından geriye doğru bakarken, içimdeki hüznün ve özlem, yerini tuhaf bir güven ve sükunete bırakmıştı. Gözlerimi sildim, çünkü artık “evinden uzakta bir çocuk” değil, “ilim yolunda bir gayret sahibiydim.” Seneler sonra, kendi evlatlarım aynı yaşa gelip aynı yollardan geçerken, babamın ve aile büyüğümüzün nasihatlerini onlara da yapacağım. Biliyorum ki bir cümle, senelerin hatta asırların ötesinden gelip kalbe dokunur.

İnsanoğlu, dünya sürgününde her daim iki kutup arasında salınır: Gönüllere girme arzusu ile kendi ruhuna sadık kalma tutkusu. Başkaları tarafından makbul sayılmak, "iyi ve yardımsever" bilinmek ya da sadece o ağır "ayıp olur" yükünün altında kalmamak için; kalbimizin feryat figan "hayır" dediği her şeye, dilimizle mahcup bir "evet" fısıldarız. Oysa her zamansız ve yersiz "evet", kendi hayat ağacımızdan kopardığımız, yerine yenisi gelmeyecek bir daldır. Başkalarının yazdığı senaryolarda figüran olmaktan yorulup, kendi hayatımızın başrolüne, yani asıl vazifemize dönmenin vakti gelmedi mi?

Zaman: Geri dönüşü olmayan emanet

İslam medeniyeti, zamanı sadece akan bir mefhum değil, hesabı sorulacak bir "emanet" olarak görür. Sevgili Peygamber Efendimizin (s.a.v.) buyurduğu üzere: "İki nimet vardır ki, insanların çoğu onlarda aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit." (Sahîh-i Buhârî). Bu ihtar, zamanın bir sermaye olduğunu ve

bu sermayenin hoyratça harcanmasının kişiyi manevi bir iflasa sürükleyeceğini hatırlatır.

Ecdadımız, vaktin kıymetini "vakit nakittir" sığığından çok daha öte bir idrakle, "vakit kılıçtır; sen onu kesmezsen o seni keser" diyerek ifade etmiştir. Başkalarının plansız taleplerine, sırf gönül koymasınlar diye feda

Hayır Diyebilme Sanatı

S. PAKİNUR BAŞ

ettiğimiz her an, aslında bize verilen bu kutsal emanetin gasp edilmesine sessiz kalmaktır. Kendi iç dünyamızda kendimize, tefekkürümüze ve ailemize yer açamıyorsak, başkalarının dünyalarını inşa ederken kendi gönül evimizi bir harabeye çeviriyoruz demektir. Birine "hayır" derken aslında kendimize, maneviyatımıza ve asıl önceliklerimize devasa bir "evet" diyoruz. Unutmamalıyız ki; sahipsiz bırakılan her alan, başkaları tarafından işgal edilmeye mahkumdur.

Neden "Hayır" diyemiyoruz? Gönül borcu ve onaylanma kaygısı

İnsanı bu zor duruma düşüren temel saik, genellikle derinlerde yatan "kabul görme ihtiyacı"dır. Reddetmenin bir tür kopuş

veya bencillik olarak kodlandığı zihinlerde "hayır" demek; sevilme veya dışlanma riski gibi algılanır. Özellikle "hayır" kelimesinin bir çatışma davetiyesi olarak görüldüğü toplumlarda, kişi kendi huzurunu başkalarının memnuniyetine kurban eder.

Oysa bu bir yanlısamadır. Herkesi memnun etmeye çalışan, sonunda kimseyi gerçek anlamda memnun edemez; en başta da kendi özünü kaybeder. Psikolojik boyutta bu durum, kişinin kendi sınırlarını çizememesi sonucu oluşan bir kimlik kaybıdır. Zarafetle söylenmiş bir "hayır", sahte ve gönülsüz bir "evet"ten çok daha ahlâkîdir. Zira içinde samimiyet barındırmayan her kabul, zamanla içsel bir tükenmişliğe ve karşı tarafa karşı gizli bir hınç biriktirmeye sebep olur. Bu durum, ilişkileri tamir etmek yerine içten içe çürütür. Hakiki dostluk, sınırların ihlal edildiği değil, sınırların karşılıklı saygıyla korunduğu yerde yeşerir.

Modernitenin kuşatması: Dijital gürültüye "Hayır" demek

Günümüzde "hayır" diyebilmek sadece fiziksel davetlere veya iş taleplerine karşı bir duruş değildir; aynı zamanda dijital bir oruca niyet etmektir. Akıllı telefonlar, sosyal medya bildirimleri ve bitmek bilmeyen bilgi akışı, irademizi zayıflatarak bizi "hayır" diyemeyen dijital köleler hâline getirir. Başkalarının hayatlarını izlemekten kendi hayatımızı yaşamaya vakit bulamıyoruz.

Zaman hırsızlarının en sinsi olanı, cebimizde taşıdığımız o küçük ekranlardır. Her bildirim "evet" diyerek bakmak, her gereksiz tartışmaya dahil olmak, ruhun dinginliğini bozar. Modern insan, sessizliğe ve yalnız kalmaya "hayır" dediği için kendi sesini duyamaz hâle gelmiştir. Oysa gerçek inşa süreci, dış dünyadan gelen bu gürültülü taleplere "dur" diyebildiğimiz an başlar.

ANLAMAK MI, SEZMEK Mİ?

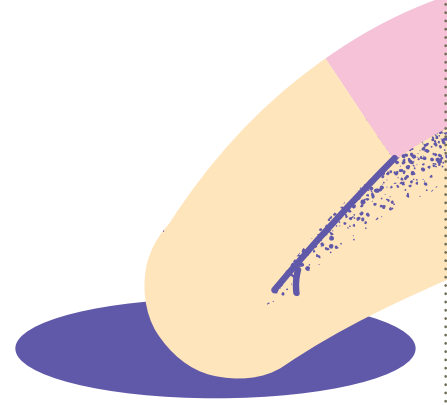
İDRİS EREN

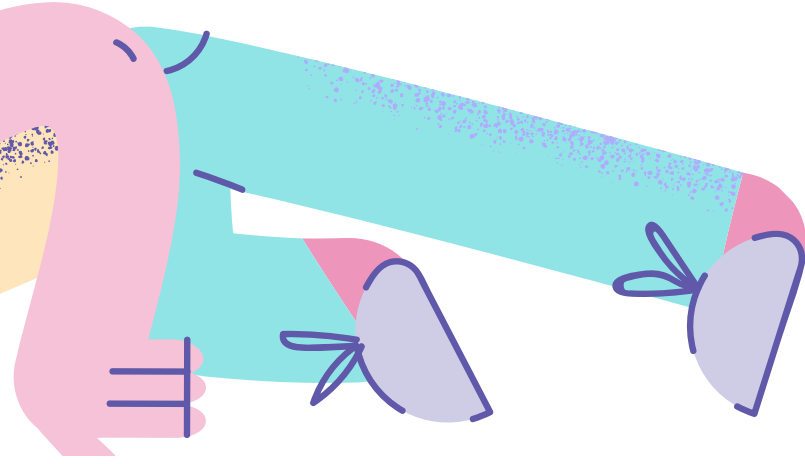
B

*ilmişim dünyâ hâlini
Terk ettim kıylükâlini
Baş açık, ayak yalını
Çağırayım Mevlâ'm seni*

Yunus Emre bu mısralarda “kıylükâl”i terk ettiğini söylüyor. Kıylükâl (dedikodu) ifadesinin şair Fuzuli tarafından nasıl kullanıldığından evvelce bahsetmiştik. Fuzuli’den asırlar önce Yunus Emre’nin aynı kelimeyi “bilmişim” diyerek bilmekle (ilimle) beraber kullanmasının sebebi ne ola ki? Şair bu sorumuzun cevabını “terk ettim” diyerek veriyor. Başkalarının itibar ettiği ve odaklandığı şeyler, yine başkalarının alâka gösterme tarzı, ona uygun gelmemiş ki bütün yüklerden kurtularak başı açık, ayakları yalın bir yolculuğa çıkıp maksuduna ulaşmış. Yunus Emre’nin kurtulduğu yük nedir? Bunu anlayabilir miyiz? Anlamalı mıyız? Hayır, hissedebiliriz. Şair anlatmaz, hissettirir. Belki de onun kurtulduğu yük, bazı kitaplardır. O, kitap yüklü merkep olmamıştır asla. Anlamalı mıyız demiştik ya, şairleri anlamalı

mıyız? Yunus’tan yüzlerce sene sonra “Anlatamıyorum!” diyor başka bir şair. Onların anlatma telaşı yok. İsteseler de yapamıyorlar. Bizim de anlama gibi bir vazifemiz yok belki. “Anlatılmaz, yaşanır.” deriz ya. Yaşamak, hissetmektir. Asıl idrak budur, sezebilmektir. Ahmet Haşim “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” makalesinde, şiirleri anlamaya çalışmak için analiz etmeyi, güzel ötüşlü bir kuşu, eti için öldürmekle bir tutar. Şöyle der şair: “Mânâ araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinin yıldızlarını ra’şe içinde bırakan hakir kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek.” Edebiyatla ilgilendiğimizi zannederken bir ornitolog (kuş bilimci) gibi hareket ettiğimizin farkında değiliz. Bir de anlamaktan dem vuruyoruz. Tomruklarla önümüze bir set yapılırsa bunu gözlerimizle görürüz. Fakat aynı ağaçlardan yontulmuş kitap sayfalarının

oluşturduğu barikatın kendimizi bilmeye ne kadar engel olduğunu fark edemiyoruz.

Her ne kadar Ahmet Haşim “şairin lisanı duyulmak üzere vücut bulmuştur” diyerek şiir ile nesir (düz yazı) arasında bir ayrım yapsa da anlama çabasının beyhudeliğini genelleyebiliriz. Birileri konuşuyor yahut yazıyor, birileri okuduklarını ve dinlediklerini kendi düşündükleriyle harmanlıyor, birileri bunları gözden geçirip yayınlıyor, birileri de hani bana hani bana diye onları alıp okuyor, okuyor, okuyor... Peki kaçınıyor, ne kadar anlıyor, anlaması mı gerekiyor?

Sözü uzatarak, derinleştirdiğini zannettiği anlamı büsbütün kaybeden yazarlar, zihin yoruyor sadece. Hâlbuki zihni susturmak ve tam bir dinginlik sağlamak, tefekkürün başlangıcıdır. Gözden beyne sızıp uğuldayan kelimeler, hem anlamaya yaramaz hem de sezgiye mâni olur.

Okurun ihmâli, kitabın ödünç cümlelerini kendi imâli yani kendi malı zannetmesidir. Kitaba para vermese bile bu böyledir. Okuduğu, satın alınmıştır artık.

Okumayı büyük bir emek zannetmenin bir sebebi de okumaya zaman ayırmayı fedakârlık kabul etmektir. İlim bilmek, ilim biriktirmeye dönüşüverir. İyi anladım demek, çok şey biriktirdim demektir. Biriken, çoğalan, zihin yorgunluğudur. Hâlbuki zihnini susturup gözünü kitaptan ayıranlar için daha faydalı hatta daha keyifli bir tecrübe süreci vardır. Bu, sezgi dediğimiz şeydir.

Sayfaların arasında kaybolanlar, yazarların “bence”sini kendi “bence”si zanneder, onunkini kendi fikri olarak görür, kendini de bilemez hâle gelir. Bu nice anlamaktır?

Oysa ne der Yunus Emre:

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsen

Bu nice okumaktır?

Kitaplara gömülmek, çözümü dışarıda aramaktır. Kendine dönmek ise arayış ya da hata, adına ne dersiniz deyin, onun kaynağının kendin olduğunun farkına varmak ve cevapların kendi içinde olduğunu idrak etmektir. Bu, derûnî bir sezikle mümkündür. Bilmem, sezdirebildim mi?

AĞUSTOS 2026

siirgeç

ERGENLİĞİN TAHLİLİ

ARİF ÖZTÜRK